

azonnal visszatért, és megerősítette a híradást. Újabb memorandumok mentek Sztójajnak, amelyek figyelmeztették a kormányt jogtalan intézkedéseinek lehetséges következményeire, de a válasz mindig homályos volt és semmitmondó. Ezek az emlékiratok megbélyegezték ugyan a deportálásokat, de inkább csak az áttértek sorsára voltak tekintettel. Az egyházi vezetők jogot kívántak az különböző felekezetek lelképásztorainak arra, hogy gondoskodhassanak gettóba zárt híveik lelki szükségleteiről, és kérték, hogy minősüljön minden olyan személy kereszténynek, aki e vallást még azelőtt felvette, hogy gyerekei betöltötték volna hetedik életévüket.⁴⁰

A kegyetlenségekre vonatkozó kimerítő új bizonyítékok birtokában a protestáns egyházak vezetői májusban elmentek Serédi bíboroshoz, hogy a dán egyház példájára indítsanak közös kampányt a kormány zsidóellenes rendszabályainak megfiúsítására. A bíboros hivatalában, a budai Várban csakugyan létrejött e célból egy találkozó, Cavallier Józsefnek, a Szent Kereszt Egyesület vezetőjének jóvoltából, mely nem hozott semmi előremutató eredményt.⁴¹ A találkozáson Cavallieren kívül Jánosi József jezsuita páter és az áttérteket a Zsidó Tanácsban képviselő Török Sándor is részt vett. Török szerint, amikor a küldöttség előadta akciótervét Serédinek, a bíboros így reagált: „Ha a pápa özsentsége nem tesz semmit Hitler ellen, mit tehetek én, a magam szűkebb hatáskörében? Az ördögbe is!”, és mérgében földhöz vágta a pileolusát.⁴²

A keresztény egyházak lehetséges közös fellépésének szükségességét Cavallier vetette fel Ravasz püspök előtt még május 3-án. Ravasz püspök először június 15-én levélben fordult Serédi bíboroshoz, amelyet Cavallier József vitt el Esztergomba, a hercegprímás székhelyére. Levelében Ravasz felveti a helyes kérdést, de kibúvót hagy, amikor nem ragaszkodik azonnali cselekvéshez: „...mikor látják a keresztény egyházak elérkezettnek az időt arra, hogy ünnepélyes deklarációval ország és világ előtt tiltakozzanak a zsidókérdés megoldásának jelenleg gyakorolt embertelen módja ellen?” Jóllehet gőzerővel folytak a tömeges deportálások, Ravasz püspök azt javasolta, hogy a nyilvános állásfoglalás előtt egy egyházi küldöttség adjon a kormány vezetőinek „egy utolsó, komoly figyelmeztést”⁴³. A püspököt láthatóan jobban foglalkoztatta az egyház és állam közti kapcsolatok esetleges megszakadásának veszélye, mint a zsidók sorsa.

Szemmel láthatólag figyelmen kívül hagyta egyháza áttértekkel foglalkozó szerve, a Jó Pásztor Misszió vezetőjének, Éliás József lelkésznek kéréseit és javaslatait. Éliás 1944 júniusában levelet küldött a protestáns egyház valamennyi püspökének, melyben azt javasolta, hogy a keresztény egyházak vezetőiből alakuljon küldöttség, menjen el Sztójajhoz, és kö-